

ความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษของคนไทยถิ่นใต้ : ผี เปรต และเทวดา

Beliefs about ancestral spirits of southern Thai people:
ghosts, beavis and angels

ณัทรัตน์จุฑา ไชยสวัสดิ์ / Natharatchutha Chaisawat

*Thai Language Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Songkhla Rajabhat University
Songkhla 90000, Thailand
Email: ratne_a@hotmail.com*

Received: July 12, 2019

Revised: August 26, 2019

Accepted: August 28, 2019

Abstract

This article aims to study beliefs about ancestral spirits of the southern people that appear in various forms, as well as to analyze the relationship between the role of ancestor spirits in society and Buddhism. It is found that many legends of local Thai narratives speak of the respect that people have for their ancestors, which created good-evil karma when a human being is reborn in another world, it may be a ghost or an angel who appears in the form of people, some animals, some trees, all of which have magical powers that can perform miracles to inspire good-bad things to the offspring that are still alive. The living descendants then expressed gratitude to their ancestors with faith, as well as sacrifices with special offerings

Keywords : belief, ancestral spirits, ghosts, angels

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษของคนใต้ที่ปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษต่อสังคมกับแนวคิดพุทธศาสนา พบว่า ตำนานเรื่องเล่าท้องถิ่นไทยภาคใต้หลายเรื่องได้กล่าวถึงความเคารพนับถือที่ผู้คนมีต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งได้สร้างกรรมดี-ชั่วเอาไว้ เมื่อครั้งเป็นมนุษย์จะเกิดใหม่ในอีกภพภูมิหนึ่ง อาจเป็นผี เป็นเปรต เป็นเทวดา ที่ปรากฏอยู่ในรูปของ คนบ้าง สัตว์บ้าง ต้นไม้บ้าง ซึ่งล้วนแล้วแต่มีอิทธิฤทธิ์สามารถแสดงปาฏิหาริย์ สามารถดลบันดาลสิ่งดี-ร้ายให้เกิดแก่ลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ได้ ลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่จึงแสดงความกตัญญูต่เวทีต่อบรรพบุรุษของตนด้วยความเชื่อ ความศรัทธา ตลอดจนการสักการบูชาด้วยเครื่องเช่นสรวงพิเศษต่าง ๆ

คำสำคัญ: ความเชื่อ, วิญญาณบรรพบุรุษ, ผี, เปรต, เทวดา

บทนำ

ความเชื่อของมนุษย์เริ่มต้นจากความไม่รู้ ความไม่เข้าใจต่อสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัว โดยเฉพาะปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถพิสูจน์หรืออธิบายได้ มนุษย์จึงจินตนาการถึงสิ่งที่สามารถใช้เป็นคำตอบของข้อสงสัยหรือสิ่งที่ไม่รู้ นั่น การอธิบายเรื่องสิ่งเหนือธรรมชาติจึงเกิดขึ้นและครอบงำความนึกคิดของคนได้โดยกว้าง

มนุษย์จินตนาการคิดสร้างเทวดา ผีศาจ นางไม้ ภูมิจีปีศาจ วิญญาณต่าง ๆ ขึ้นเป็นการสมมุติแทนสิ่งลึกลับที่มีอำนาจ เมื่อสร้างขึ้นหรือสมมุติขึ้นแล้ว ก็ต้องแสดงออกด้วยความเคารพยำเกรง โดยจัดทำพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นการบวงสรวง เพื่อให้สิ่งที่มีอำนาจหรือผู้บันดาลคุณหรือโทษแก่มนุษย์พอใจ จะได้มีเมตตา ไม่ทำร้าย และบันดาลความสุขให้แก่มนุษย์ ความเชื่อเช่นนี้มีทุกท้องถิ่นทุกประเทศ และออกมาในรูปของไสยศาสตร์หรือลัทธิบูชาเทพคล้ายคลึงกัน โดยต่างมีเทพเจ้า นางฟ้า ภูตผีปีศาจต่าง ๆ เป็นผู้ทรงอำนาจเหนือมนุษย์ ดังปรากฏในเทพนิยายของชาติต่าง ๆ (Sakunasing, 2013: 3)

Bunchuai (2001: 16) ได้ศึกษาประเภทของความเชื่อจากนักวิชาการหลายคนสรุปว่า “ความเชื่อมีการแสดงออกได้หลายแบบ มีการจัดแบ่งประเภทของความเชื่อได้หลายประเภท ในแต่ละประเภทสามารถแยกย่อยได้อีกหลายประเภท กระนั้น สามารถสรุปเป็น

ประเด็นใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท คือ

1. ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อมนุษย์ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด-การตาย ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศ เป็นต้น
2. ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับยารักษาโรค ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ เป็นต้น
3. ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น ความเชื่อในผีบรรพบุรุษ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

ความเชื่อที่มนุษย์มีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อในผีบรรพบุรุษ ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูตผี วิญญาณ เทพเทวดา เป็นความเชื่อหนึ่งที่ผูกพันอยู่กับชีวิตมนุษย์ทุกกลุ่มทุกเชื้อชาติ Nillakarn (2018: 14) กล่าวว่า ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณหรือผีบางเทวดาเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน แต่มีพลังอำนาจลึกลับสามารถบังคับ ควบคุมธรรมชาติบางอย่างได้ระดับหนึ่ง หรือให้คุณให้โทษได้ ขณะที่บางกลุ่มจะมีความเชื่อว่ามีมนุษย์บางกลุ่ม สัตว์ และพืชบางชนิดก็อาจจะมีพลังลึกลับจำนวนหนึ่ง พลังอำนาจลึกลับเหล่านี้ มีความสัมพันธ์สามารถเชื่อมโยงถึงกัน รวมพลังเข้าด้วยกันในการจัดการเรื่องราวบางสิ่งบางอย่างได้ การแสดงออกซึ่งความเชื่อ จะช่วยบรรเทาความทุกข์ยากต่าง ๆ และความเชื่อเหล่านี้จะช่วยให้สถานการณ์ต่าง ๆ คลี่คลายไปในทิศทางที่ดีกว่าเดิม

สำหรับคนไทยในท้องถิ่นภาคใต้นั้นเชื่อว่าเมื่อบรรพบุรุษตายไปจะกลายเป็นผีเป็นเปรต ที่มีความรักความผูกพันต่อลูกหลาน รอคอยวันที่จะได้กลับมาเยี่ยมลูกหลานยังภพภูมิเดียวกัน และเป็นเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เรียกว่า “ทวด” คอยปกป้องรักษาลูกหลานให้อยู่ดีมีสุข คอยปิดเป่าภัยอันตรายเมื่อยามมีภัย แต่จะบันดาลให้เกิดภัยร้ายหากลูกหลานกระทำการลบหลู่แสดงความไม่เคารพ บรรพบุรุษที่กลายเป็นเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ บางทีก็ปรากฏในรูปของคน บ้างก็ปรากฏในรูปของสัตว์ หรือสถิตอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่ง เช่น ถนนหนทาง ภูเขา ป่า เรือกสวนไร่นา แม่น้ำลำคลอง หรือสถานที่สำคัญ ๆ เป็นต้น

ทั้งนี้ จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับความคิดและความเชื่อของคนในท้องถิ่นไทยภาคใต้ พบว่า มีนักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลความคิดความเชื่อเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการรวบรวมความเชื่อเรื่องทวดที่ปรากฏอยู่ในถิ่นต่าง ๆ การศึกษาเรื่องเปรตที่เชื่อมโยงกับประเพณีสารทเดือนสิบ ตลอดจนการอธิบายให้เห็นว่าความคิดความเชื่อ

ต่าง ๆ ของชาวบ้านมีผลกระทบต่อชุมชนและสังคมของตน ทั้งในด้านที่เป็นกลไกการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม ด้านศิลปวัฒนธรรม และการเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพชุมชนของตนให้เข้มแข็งขึ้น ซึ่งล้วนแล้วแต่แสดงให้เห็นว่าความเชื่อเหล่านี้มีความสำคัญ และยังมีสติตแนบแน่นอยู่กับชาวไทยถิ่นใต้

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

เพื่อศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษของคนไทยถิ่นใต้ ตลอดจนวิเคราะห์แนวคิดพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ

ขอบเขตในการศึกษา

ผู้เขียนศึกษาความเชื่อเรื่องผี เปรต และเทวดา ที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษของชาวไทยท้องถิ่นภาคใต้

ผลการศึกษา

1. ความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณบรรพบุรุษของคนไทยถิ่นใต้

ชาวไทยถิ่นใต้เชื่อว่าบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ยังมีจิตผูกพันและห่วงใยลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ ดังนั้น ไม่ว่าจะดวงวิญญาณจะเดินทางไปยังภพภูมิใดแล้วก็ตาม จะหวนกลับมาอยู่ใกล้ชิดลูกหลานของตนจนได้ เพื่อบันดาลสิ่งดีให้เกิดขึ้นแก่ลูกหลานเป็นการให้พร หรือให้รางวัลกับลูกหลานที่มีความประพฤติ หมั่นทำความดี เคารพบูชาบรรพบุรุษอย่างสม่ำเสมอ หรือบันดาลสิ่งเลวร้ายเพื่อตักเตือนลูกหลานที่มีความประพฤติชั่ว หรือไม่เคารพบูชาตน ซึ่งวิญญาณบรรพบุรุษเหล่านี้สามารถปรากฏรูปได้หลากหลายแบบ ไม่ว่าจะเป็น ปรากฏในรูปคน สัตว์ หรือสิ่งไม่ปรากฏรูปร่างชัด

Rueangnarong (2016: 22-25) กล่าวว่า คนใต้มีความเชื่อที่สืบทอดกันมา โดยยึดมั่นว่าจะช่วยให้ปลอดภัยและมีความสุขในชีวิต หนึ่งในความเชื่อของคนใต้ ก็คือความเชื่อเรื่องผีสามเทวดา ได้แก่ ผีแม่ซ้อ ผีครูหมอ ผีตายาย และเทวดา ซึ่งในด้านของวรรณกรรม

ความเชื่อเหล่านี้ได้มีอิทธิพลต่อกวี จึงได้มีการกล่าวถึงไว้ในวรรณกรรมหลายเรื่อง

นักวิชาการในภาคใต้จำนวนหนึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษของชาวใต้ ที่ปรากฏแพร่หลาย พบว่า ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษถูกเรียกชื่อต่างกันไป ได้แก่ เรียกว่า “ผี” เรียกว่า “เปรต” และเรียกว่า “เทวดา” หรือ “ทวด” ดังนี้

1.1 ผี

ชาวไทยถิ่นใต้เชื่อว่าบรรพบุรุษเมื่อล่วงลับไปแล้ว กลายเป็นผีและเดินทางจากไปยังภพภูมิของผี แต่ยังคงมีจิตผูกพันกับลูกหลานดวงวิญญาณเหล่านั้นแม้จะเดินทางไปยังภพภูมิอื่นแล้ว แต่ยังคงเดินทางกลับมาเยี่ยมลูกหลานอยู่บ้างในรอบปีอาจจะครั้งหรือสองครั้ง ตรงกับวันฤกษ์ดีตามความเชื่อเรื่องจันทรคติ ได้แก่ ผีครุหมอ และผีตายาย

1.1.1 ผีครุหมอ

ในช่วงเดือน 6 เดือน 7 ตามจันทรคติ ตรงกับวันพฤหัสบดี ชาวบ้านในท้องถิ่นภาคใต้ จะทำสำรับกับข้าวอย่างพิถีพิถัน แล้วเดินทางไปรวมตัวกันที่บ้านของคนทรงเจ้าในวันไหว้ “ครุหมอ” ชาวบ้านเชื่อว่าวันนี้จะเป็นวันที่วิญญาณบรรพบุรุษที่มีวิชาความรู้เก่งกล้าจะสามารถติดต่อกับลูกหลานได้ผ่านทางคนทรงซึ่งเป็นลูกหลานของครุหมอเหล่านั้นเช่นกัน ในช่วงของพิธีกรรมลูกหลานจะนำสำรับกับข้าวที่ทำไว้มาวางเรียงรายด้านหน้าของคนทรง เพื่อถวายแก่ครุหมอ หากลูกหลานเคยบนบานสิ่งใดไว้กับครุหมอก็จะนำสิ่งของมาแก้บนในพิธีนี้ด้วย คนทรงจะร่ายคาถาอัญเชิญครุหมอมาประทับร่าง จากนั้นก็จะกล่าวทักทายให้อโวกาแก่ลูกหลาน แล้วเรียกให้ลูกหลานคลานเข้าไปหาที่ละคนเพื่อจะพูดคุยกับลูกหลานคนนั้นเป็นกรณีเฉพาะ เนื่องจากมีความห่วงใยต่อเขาเป็นพิเศษ

“ครุหมอ” หรือ “ผีครุหมอนี้” บางคนก็จะเรียกว่า “ครุหมอตายาย” หมายรวมถึงวิญญาณบรรพบุรุษผู้มีวิชาความรู้ อาจเป็นความรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น เป็นหมอไสยศาสตร์ เป็นหมอสุมานไพร เป็นนักรบเชี่ยวชาญยุทธอาวุธ เป็นต้น ซึ่งในอดีตล้วนได้รับความเคารพนับถือของคนทั่วไป แต่เมื่อเวลาผ่านไปลูกหลานในรุ่นหลังอาจไม่สามารถระบุได้ว่าบรรพบุรุษเหล่านั้นคือใคร รู้เพียงแต่ว่าต้องเคารพบูชาครุหมอซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ และมีอำนาจเหนือคนธรรมดาทั่วไป

1.1.2 ผีตายาย

Rueangnarong (2010: 255-256) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีทักผีทอ ถึงผีตายาย ของชาวใต้ โดยอธิบายเกี่ยวกับผีตายายไว้ว่า “ชาวใต้มักตั้งหิ้งตายายไว้ในบ้าน เพื่อให้ลูกหลานบูชากราบไหว้ บนหิ้งนอกจากมีดอกไม้และธูปเทียนแล้ว ยังมีโกศขนาดเล็กบรรจุกระดูกของบรรพบุรุษ หรือญาติในตระกูลที่ล่วงลับไปแล้วในวันสารทหรือวันทำบุญเดือนสิบ ลูกหลานจะนำโกศดังกล่าวไปทำพิธีที่วัด โดยพระภิกษุจะสวดบังสุกุล และลูกหลานกรวดน้ำแผ่กุศลอุทิศบุญแก่ญาติผู้ตาย วันสารทเดือนสิบ ชาวใต้มีความเชื่อว่าผีคณาญาติที่ไปตกนรกหรือขึ้นสวรรค์ตามผลกรรม ซึ่งผีเหล่านั้นเรียกว่า “ผีตายาย” เช่นกัน ต่างเดินทางมาเยี่ยมลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยใช้เวลาในช่วง 15 วัน นับตั้งแต่วันตาย คือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 และวันส่งตายาย คือวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 ในวันส่งตายายนั้นชาวใต้ที่เป็นลูกหลานต่างเดินทางมาพร้อมหน้าพร้อมตา ถึงอยู่ไกลแสนไกลหรืองานล้นพันมือ ก็ต้องเดินทางมาทำบุญที่วัด ณ ภูมิลำเนาของตน โดยมีความเชื่อว่าผีตายายจะได้เห็นหน้าและท่านจะให้พร”

1.2 เปรต

ตามคติไตรภูมิ เปรต คือ ผู้ที่เกิดในวิบัติวิสัย หรือแดนเปรต เป็นภูมิแห่งผู้ที่หิวกระหาย ไร้ซึ่งความสุข วิญญูชน เจ้าตระกูล กล่าวว่า “เปรตหมายถึงผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้วและไปเกิดยังเปตวิสัยในนรก เพราะในขณะที่ยังเป็นมนุษย์อยู่ได้ทำบาปกรรมไว้ และจะมีรูปร่างต่าง ๆ ตามผลกรรมที่ตนได้ทำมา ความเชื่อในเรื่อง เปรตนั้น มาจากเรื่องบุพเพตพลีที่ว่าด้วยเรื่องราวของพระเจ้าพิมพิสารที่ได้ทำบุญกุศลอย่างมาก แต่มิได้กรวดน้ำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลนั้น ให้แก่บรรดาญาติพี่น้องของพระองค์ ทำให้ในเวลาบรรทมพระองค์จึงถูกญาติพี่น้องมารบกวน พระพุทธเจ้าจึงทรงแนะนำให้พระองค์อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่บรรดาญาติและบรรพบุรุษจึงเกิดเป็นความเชื่อเรื่องเปรต ซึ่งเปรตนั้นมีอยู่หลายชนิดตามผลกรรมที่ตนได้ทำไว้เมื่อครั้งยังเป็นมนุษย์

เปรตที่ชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชได้ทำบุญอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ในวันสารทเดือนสิบนั้นคือ “ปรตตตูปชีวีเปรต” ปรตตตูปชีวีเปรตเป็นเปรตจำพวกเดียวเท่านั้น ที่อาจจะรับส่วนบุญกุศลที่ญาติมิตรของตนอุทิศให้ ทั้งนี้เพราะเปรตพวกนี้มีอกุศลเบาบาง และเมื่อตายไปก็ไปเกิดในเปตภูมิเป็นเหตุที่ทำให้มนุษย์ต้องทำการเช่นไหว้จนเกิดเป็นประเพณีและถือเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษที่ได้ล่วงลับไปแล้ว จากการที่ลูกหลาน

ต้องทำบุญไปให้เปรตเหล่านี้ จึงทำให้เกิดเป็นประเพณีสารทเดือนสิบและได้มีการปฏิบัติ สืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน”

Rueangnarong (2010: 256) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องผีทัก ผีทอ ถึงผีตายาย ของชาวไทยโดยอธิบายเกี่ยวกับผีตายายไว้ว่า “ความเชื่อเรื่องผีตายายในประเพณีสารทเดือนสิบ เล่าว่าเมื่อผีตายายบางส่วนพากันเดินทางไปเยี่ยมลูกหลานที่มาทำบุญพร้อมหน้ากันที่วัด ผีตายายที่เป็นผีเปรตจากรกภูมิ ต่างไม่สามารถเข้ามาในบริเวณวัดหรือเขตพัทธสีมา จึงยืนรออยู่นอกบริเวณวัดเฝ้าชะเง้อมองลูกหลานตน ลูกหลานจึงตั้งร้านเปรตหรือ “หลาเปรต” โดยจัดวางข้าวของขนมมนมเนยให้แก่เปรต ขณะที่พระสงฆ์สวดบังสุกุล ลูกหลานส่วนมากจะชิงข้าวของขนมมนมเนยและเศษสตางค์ จึงเรียกว่า “ชิงเปรต” และเชื่อว่า สิ่งที่ได้จากการชิงเปรตคือส่วนที่เปรตให้พรลูกหลาน การชิงเปรตจึงเป็นส่วนของการทำบุญวันสารทเดือนสิบ หรือวันทำบุญแก่ผีตายาย”

1.3 เทวดา หรือ ทวด

คนใต้เรียก “เทวดา” ว่า “ทวด” (tuat) หมายถึง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นดวงวิญญาณ ศักดิ์สิทธิ์ของ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย บรรพชน หรือผู้มีบุญวาสนาที่ล่วงลับดับสูญไปแล้ว และรวมถึงเทวดากิ่งสัตว์ ประเภทพญาสัตว์ อันมีลักษณะพิเศษที่สง่าและน่ายำเกรงกว่าบรรดาสัตว์สามัญโดยปกติทั่วไป คนไทยถิ่นใต้มีความเชื่อว่าหากมีการเช่นสรวงบูชาแก่ทวดแล้ว จะก่อให้เกิดความรุ่งเรืองและได้รับความคุ้มครอง แต่ทำการลบหลู่ก็จะได้รับโทษ (Chairot, 2006: คำนำ) ดังนั้นสำหรับชาวไทยถิ่นใต้ ทวด ก็คือ เทวดาซึ่งอาจสถิตอยู่ที่ใดก็ได้ เพื่อคอยดูแลปกป้องรักษาลูกหลานที่เป็นมนุษย์ให้มีความสุข ดลบันดาลโชคลาภและสิ่งที่ดีให้เกิดแก่ลูกหลานที่ให้ความเคารพบูชาทวด และลงโทษผู้ไม่เคารพยำเกรง ไม่กราบไหว้บูชาทวด ซึ่งทวดก็จะมีทั้งทวดที่สถิตอยู่ในสถานที่สำคัญ และทวดที่เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ดังนี้

1.3.1 ทวดที่สถิตอยู่ในต้นไม้และสถานที่สำคัญ

บรรพบุรุษที่ทำความดีเมื่อครั้งเป็นมนุษย์ เมื่อล่วงลับไปแล้วดวงวิญญาณจะกลายเป็นเทวดา มีอิทธิฤทธิ์ สามารถดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นได้ตามปรารถนา ชาวไทยถิ่นใต้เชื่อว่าดวงวิญญาณเหล่านี้ยังมีความผูกพันกับลูกหลาน จึงคอยวนเวียนอยู่ใกล้ชิด สถิตอยู่ในต้นไม้ในแม่น้ำลำคลอง เรือกสวนไร่นา ในป่าในเขา ถ้ำ จอมปลวก หรือสถานที่สำคัญต่าง ๆ ชาวไทยถิ่นใต้เรียกว่า “ทวด” ทั้งสิ้น เช่น ดวงวิญญาณทวดบ้างสิงสถิตอยู่ในต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ที่มีอายุมาก เปรียบเสมือนเทวดาอารักษ์ประจำต้นไม้ จะคอยบันดาล

ความร่มเย็นเป็นสุข ป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ให้แก่ลูกหลานและชาวบ้าน ทั้งนี้ เรื่องทวดที่เล่าเชื่อมโยงกับต้นไม้ ได้กล่าวถึงต้นไม้หลายชนิด เช่น ต้นมะม่วง ต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นเลียบ ต้นมะขาม และต้นโตหรือต้นประดู่ เป็นต้น

บ้านหนองไทร ตำบลทุ่งใหญ่ อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีต้นมะม่วงใหญ่ต้นหนึ่งอยู่บริเวณริมถนนสายบ้านหนองไทร ชาวบ้านเล่าต่อกันมาว่า เป็นต้นมะม่วงศักดิ์สิทธิ์เป็นที่สถิตของทวด วันดีคืนดีจะมีคนเห็นชายแก่อยู่บริเวณต้นมะม่วงนั้นในเวลาที่ไม่น่าจะมีชาวบ้านออกมาทำอะไรทำนา ชาวบ้านที่เชื่อเรื่อง “ทวดต้นม่วง” ก็จะทำผ้าแพรมาพันรอบลำต้นของมะม่วง หลายคนเมื่อสัญจรผ่านถนนเส้นนั้น แล้วต้องผ่านต้นมะม่วงศักดิ์สิทธิ์ก็จะกตแดตรสัญญาณเป็นการทำความเคารพ เพื่อเป็นการขอผ่านทาง หรืออีกนัยหนึ่งก็เพื่อขอพรให้การเดินทางราบรื่นก็ได้

ต้นโพธิ์เป็นต้นไม้ที่ถูกพูดถึงในประวัติของพระพุทธเจ้าในศาสนาพุทธ และได้รับการเคารพสักการะเสมอมา ชาวพุทธในท้องถิ่นไทยภาคใต้ก็รับรู้เรื่องราวนี้ และเชื่อว่าต้นโพธิ์เป็นต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะต้นโพธิ์ใหญ่ที่มีอายุยืนยาว ชาวบ้านจะพากันนำผ้าแพรผ้าที่มีสีสันทามูกรอบต้นโพธิ์ เป็นการแสดงความเคารพอย่างหนึ่ง และเชื่อว่าโพธิ์ต้นใหญ่นี้เองเป็นที่สถิตของทวดเช่นกัน บางคนมักกราบไหว้ต้นโพธิ์ เพื่อบนบานขอให้ตนประสบความสำเร็จในสิ่งที่มุ่งหวัง

ต้นเลียบเป็นต้นไม้ขนาดใหญ่ ยังมีอายุมากลำต้นก็จะใหญ่มากขึ้นเรื่อย ๆ มักแผ่กิ่งก้านสาขาให้ร่มเงา และมีผลเล็ก ๆ ให้สัตว์ชนิดต่าง ๆ ได้เก็บกิน ด้วยความที่ต้นเลียบเป็นไม้อื่นต้นขนาดใหญ่นี้เองทำให้มีลักษณะน่าเกรงขาม ผู้คนจึงเชื่อกันว่าต้นไม้แบบนี้มักเป็นที่อยู่อาศัยของเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือดวงวิญญาณของผู้มีวิชา ที่คอยปกป้องรักษาลูกหลานและผู้ที่ศรัทธาให้อยู่ดีมีสุข ในจังหวัดสงขลา มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ซึ่งเป็นต้นเลียบใหญ่ที่ยืนต้นสง่างามแผ่กิ่งก้านให้ร่มเงาแก่ลานกว้างอันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์ใหญ่ สุสานของบรรพชนเจ้าของที่ดินในอดีต และศาลพระภูมิเจ้าที่ ชาวสงขลาต่างเล่าเรื่องราวสืบต่อกันมาว่าต้นไม้ใหญ่นี้คือที่สถิตของดวงวิญญาณบรรพชนที่อยู่มานาน และถูกเรียกขานว่า “ปู่เลียบ” หรือ “ทวดเลียบ” ผู้ที่นับถือศรัทธาเมื่อเดินผ่านก็จะยกมือไหว้เพื่อแสดงความเคารพ และหากต้องการขอพรหรือบนบานเรื่องใดก็สามารถกระทำได้ ทวดเลียบจะคอยปกป้องรักษา และบันดาลผลให้พรต่าง ๆ ที่ขอเป็นจริงสมดังปรารถนา

เรื่องเล่าทวดที่มีการเชื่อมโยงกับต้นไม้ มักจะกล่าวถึงต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ เป็นต้นไม้ที่มีอายุมาก อาจมีการตั้งศาลหรือนำพระพุทธรูปมาประดิษฐานบริเวณใต้ต้นไม้ หากต้นไม้ขึ้นอยู่บริเวณใกล้ เมื่อมีคนสัญจรไปมา ก็จะยกมือไหว้หรือกตัตถรรถเพื่อทำความเคารพ หรือเป็นการขอผ่านทาง ขอให้ทวดปกป้องรักษาให้การเดินทางราบรื่น ไม่มีอุปสรรค นอกจากนี้ผู้คนที่เคารพศรัทธาจะกราบไหว้และบนบานขอให้ความปรารถนาของตนประสบผลสำเร็จ เมื่อสำเร็จแล้วก็จะนำเอาผ้าสีมาพันรอบลำต้นไม้ เสมือนการนุ่งห่มผ้าแพรพรรณสวยงามให้กับทวด

เรื่องเล่าเกี่ยวกับทวดที่สถิตอยู่กับสถานที่ต่าง ๆ ที่มีลักษณะโดดเด่น เช่น ภูเขาสูงใหญ่ที่มียอดเขาสูง วัด ศาสนสถาน บ้านเรือนที่มีอายุยาวนาน จอมปลวก เป็นต้น อาจมีผู้คนพบเห็น ทวดปรากฏตัวออกมาในรูปคน หรืออาจไม่มีใครเคยพบเห็นก็ได้ แต่คนส่วนใหญ่ที่เคารพศรัทธานั้นเชื่อว่าทวดมีอยู่จริง และไม่ควรแสดงพฤติกรรมหรือมีคำพูดที่เป็นการลบหลู่ทวด นอกจากนี้ชาวบ้านในท้องถิ่นภาคใต้มีความเชื่อว่าในหมู่บ้าน ตำบล มีเทวดาสักคี่สิทธ์ หรือ ทวด คอยปกป้องรักษาอยู่ แต่ละหมู่บ้าน ตำบล จึงมักสร้างศาลาขึ้นมาเป็นที่รวมตัวกันของชาวบ้านในวันใดวันหนึ่งในรอบปีอันเป็นวันดีตามที่ทุกคนเห็นพ้องต้องกัน เพื่อทำพิธีแสดงความเคารพบูชาทวดสักคี่สิทธ์ ที่สถิตอยู่ ณ ศาลานั้น

1.3.2 ทวดที่อยู่ในรูปสัตว์

การศึกษาประวัติความเป็นมาของมนุษย์ ในสมัยโบราณกาลมักกล่าวว่ามีมนุษย์ถือกำเนิดขึ้นโดยมีความสัมพันธ์กับสัตว์ มนุษย์บางกลุ่มเชื่อว่าสัตว์เป็นต้นตระกูลเป็นบรรพบุรุษของตน บางกลุ่มเชื่อว่าสัตว์เป็นเทพเจ้าสักคี่สิทธ์ ส่วนการศึกษาความเชื่อของชาวบ้านทางภาคใต้ของประเทศไทยมักพบว่า ความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษและสิ่งสักคี่สิทธ์ ที่ชาวใต้เรียกว่า “ทวด” มักมีตำนานที่เล่าเรื่องทวดปรากฏอยู่ในรูปของสัตว์ต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย ซึ่งสัตว์เหล่านี้ล้วนมีขนาดใหญ่ เป็นสัตว์ดุร้าย เช่น งู ช้าง จระเข้ และเสือ ดังนี้

1.3.2.1 ทวดงู

นับเป็นเวลานานมาแล้วที่มนุษย์ถือกำเนิดขึ้นมา พร้อมกับความเชื่อที่ว่า “งู” เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์อันมีมาพร้อมกับโลก จึงเป็นเรื่องไม่ผิดแปลกที่จะปรากฏตำนานพงศาวดาร หรือนิทานพื้นบ้านของชนชาติต่าง ๆ ปรากฏมีเรื่องราวเล่าขานเกี่ยวกับงูอย่างแพร่หลาย ทางตอนใต้ของประเทศไทยและทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซียปรากฏความ

เชื่อเรื่องนี้ หรืองูใหญ่อันเป็นงูศักดิ์สิทธิ์ (sacred snake) ว่า “ทวดงู” “งูทวด” “งูเจ้าที่” หรือ “งูเจ้า” (Inthamano, 2011: 27-28) ซึ่งชาวไทยถิ่นใต้และชาวมาเลเซียที่อยู่ในรัฐทางเหนือของประเทศ ที่เรียกตนเองว่า “ไทยสยาม” กล่าวกันว่า งูทวด หรือ งูศักดิ์สิทธิ์ ถือกำเนิดมาจากดวงวิญญาณของบรรพชนอันประกอบกรรมดีหรือกรรมชั่วเอาไว้อย่างแรงกล้าในชาติภพก่อน ประกอบกับที่ยังเป็นห่วงลูกหลาน วงศ์ตระกูล รวมถึงคนในรุ่นต่อมา พอตวงวิญญาณมาเกิดในชาติภพใหม่ ด้วยความผูกพันรวมถึงบุญกุศลที่ได้สร้างไว้จึงดลบันดาลให้เกิดเป็นทวดงู คอยเฝ้าดูแลปกป้องคุ้มครองเฝ้าพันธุของตนและคนในรุ่นต่อ ๆ มา ให้บังเกิดแต่ความสุขสงบ เจริญรุ่งเรืองสืบไปในวันข้างหน้า (Chairot, 2006: 5)

ทวดงู งูศักดิ์สิทธิ์ หรืองูเทวดา ในท้องถิ่นภาคใต้มีการเล่ากันมานาน และมีอยู่ทั่วไป มีชื่อเรียกต่างกันไป ตามเนื้อเรื่องตำนานที่เล่า เช่น งูทวดเฝ้าเทวดาน้ำร้อน จังหวัดกระบี่ เล่ากันมาว่า มีบ่อน้ำพุร้อนสองลูกเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ชาวบ้านเรียกบ่อน้ำสองลูกนี้ว่า “บ่อไผ่-บ่อเหมียว” (บ่อตัวผู้-บ่อตัวเมีย) เนื่องจากบ่อน้ำทั้งสองลูกเป็นบ่อที่ให้น้ำศักดิ์สิทธิ์ ที่เชื่อกันว่าสามารถรักษาโรคร้ายให้หายได้ ชาวบ้านจึงตั้งชื่อบ่อน้ำนี้เสียใหม่ว่า “เทวดาน้ำร้อน” และบริเวณบ่อน้ำพุร้อนทั้งสองลูกนี้เองปรากฏมีงูใหญ่สองตัว เฝ้ารักษาบ่อน้ำอยู่ เพื่อมิให้ผู้ใดเข้าครอบครองบ่อน้ำพุร้อนนี้ และหากผู้ที่มีจิตใจชั่วร้าย ภายมาสู่เทวดาน้ำร้อนศักดิ์สิทธิ์นี้ก็จะได้รับอันตรายจากงูทวด หรืองูเจ้าที่ ปัจจุบันแม้บ่อน้ำพุร้อนดังกล่าวจะสูญหายไปแล้วหนึ่งบ่อเนื่องจากมีการตัดถนนผ่านบริเวณดังกล่าว แต่ความเชื่อเรื่องพญางูใหญ่ หรือ งูเจ้าที่ ยังคงสถิตอยู่ในใจของชาวบ้านมิได้สูญหายไปด้วย (Chairot, 2006: 33-34)

ชาวบ้านโดยทั่วไปในท้องถิ่นภาคใต้มักกล่าวถึงพญางูที่มีขนาดใหญ่กว่างูทั่วไป มักไม่ค่อยมีคนพบเห็นงูใหญ่นขนาดนี้มากนัก คนไทยถิ่นใต้มักเชื่อกันว่า เป็นงูเจ้าที่ งูศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถบันดาลโชคและเคราะห์ให้เกิดแก่ผู้คนได้ ผู้ใหญ่จึงมักสอนลูกหลานว่าอย่าได้ลบหลู่งูเจ้าที่ นอกจากนี้ยังปรากฏเรื่องเล่าเกี่ยวกับทวดงูทั่วไปในภาคใต้ เช่น งูทวดพญายอดน้ำ งูทวดพ่อตาเขาวง จังหวัดสุราษฎร์ธานี, งูทวดพ่อตาหลวงรอง งูทวดเฝ้าทรัพย์ที่คลองแห จังหวัดสงขลา, งูทวดควนขนุน งูทวดพญาขันธุ์ จังหวัดพัทลุง (Chairot, 2006) เป็นต้น

1.3.2.2 ทวดข้าง

ทวดข้าง เป็นทวดในรูปสัตว์อีกประเภทหนึ่งที่มีตำนานเล่ากันโดยทั่วไป ในท้องถิ่นภาคใต้ ยกตัวอย่างเช่น ตำนานทวดข้างในจังหวัดสงขลามักจะมีความเกี่ยวข้องกับ การอธิบายเหตุการณ์เกิดขึ้นของภูเขา ได้แก่ “เขารูปข้าง” ภูเขาลูกหนึ่งที่ตั้งอยู่ที่ตำบลเขารูปข้าง อำเภอเมืองสงขลา ชาวบ้านเล่าเรื่องต่อกันมามีหลายสำนวน ดังนี้

สำนวนแรกเล่าว่า “นานมาแล้วพญาหลักแก้วได้นำบริวารจากดินแดนตอนใต้ โดยมีใจตั้งมั่นจะนำทรัพย์สมบัติ แก้วแหวนเงินทอง ไปร่วมสร้างพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อเดินทางมาถึงพื้นที่บริเวณเขารูปข้างในปัจจุบัน ได้เกิดพายุใหญ่พัดกระหน่ำอย่างรุนแรง ทำให้ไม่สามารถเดินทางต่อไปได้ และต้องหยุดพักไพร่พล ต่อมา มีข้างสองเชือกนามว่า “พลายแก้ว” และ “แม่พังงา” ได้ตายลงในบริเวณนี้ พร้อมกับควาญข้างอีกสองคน พญาหลักแก้วจึงจัดการเผาศพข้างทั้งสอง ควาญข้างทั้งสอง ไปพร้อมกับทรัพย์สินเงินทอง และตั้งรกรากอาศัยอยู่ที่บริเวณนี้ จนเวลาล่วงเลยมานานได้เกิดเหตุการณ์อัศจรรย์ขึ้น คือ มีหินสองก้อนผุดขึ้นมา มีรูปร่างคล้ายข้าง ชาวบ้านจึงพากันเรียกเขาลูกนี้ว่า “เขารูปข้าง” ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และเชื่อว่าหินทั้งสองก้อนเกิดขึ้นมาจากพลายแก้วและแม่พังงา

อีกตำนานหนึ่ง เล่าว่า “มีชายคนหนึ่งชื่อนายแรง ประกอบอาชีพทำไร่ทำสวนอยู่ที่อำเภอกระแสดินธุ์ ในจังหวัดสงขลา วันหนึ่งมีข้างป่าโหลงใหญ่ลงมาจากเทือกเขาบรรทัด ได้เหยียบย่ำและกัดกินพืชผลของชาวบ้านเป็นจำนวนมาก จึงมีชาวบ้านพากันเดือดร้อนไปทั่ว เมื่อนายแรงรู้ข่าว จึงอาสาไปปราบข้างโหลงนั้น ผลปรากฏว่านายแรงสามารถขับไล่ข้างโหลงนั้นให้กลับขึ้นไปบนเขาได้สำเร็จ และจับเอาข้างจำฝูงฟุ่มลงกับพื้นตกลงที่เมืองสงขลาได้ ข้างเชือกนั้นตายกลายเป็นภูเขาลูกหนึ่ง ชาวบ้านเรียกกันว่า “เขาลูกข้าง” ในภายหลังจึงออกเสียงเพี้ยนเป็น “เขารูปข้าง” ส่วนนายแรงมีฐานะร่ำรวยขึ้นกลายเป็นเศรษฐีใหญ่ในที่สุด”

ทวดข้างเป็นทวดที่ชาวสงขลานั้นถือศรัทธาเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะชาวบ้านที่อาศัยอยู่แถบตำบลเขารูปข้าง มักจะนำเอาเครื่องสักการบูชาไปถวาย ณ ศาลทวดข้าง และจัดรูปเทียนเพื่อไหว้ขอพรทวดอย่างอยู่เป็นประจำ

1.3.2.3 ทวดเสือ

สังคมไทยมีเรื่องเล่าเกี่ยวกับเสือที่มีวิญญาณชั่วร้ายสิ่งสู่ เรียกว่า เสือสมิง อย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะทางภาคเหนือของประเทศ ดังมีเรื่องเล่ากันต่อ ๆ มาว่า เสือสมิง คือ ผีหรือปีศาจที่มีรูปเป็นเสือโคร่งขนาดใหญ่ มักออกกินคนเป็นอาหาร ชาวบ้านเชื่อกันว่า เป็นเสือที่เกิดอาคมของผู้มีวิชา บ้างก็ว่าเสือสมิงคือเสือที่กินคนเข้าไปมากแล้วดวงวิญญาณของคนที่ถูกกินได้สิงสู่อยู่ในเสือตัวนั้น จนกลายเป็นเสือสมิงในที่สุด นอกจากนี้ ยังเล่ากันอีกว่าเสือสมิงนั้นมีรูปร่างเป็นคนธรรมดาในตอนกลางวัน แต่ในเวลากลางคืนจะกลายร่างเป็นเสือเพื่อออกมาหาเหยื่อ และมักจะล่องลวงเหยื่อด้วยการกลายร่างกลับเป็นคนอีกครั้ง

เนื่องจากเสือตัวนั้นนับว่าเป็นสัตว์ดุร้ายอีกชนิดหนึ่งที่มีให้พบเห็นได้ง่ายในสมัยก่อนที่ทรัพยากรป่าไม้ยังมีมาก สัตว์เหล่านี้จึงมีมาก แต่ก็เป็นที่หวาดกลัวของชาวบ้านพากันหวาดกลัว ด้วยพลังกำลังที่มีมากและความดุร้ายทำให้ไม่มีชาวบ้านธรรมดาไว้รักษาอาคมคนใดกล้าพอที่จะเผชิญหน้ากับสัตว์ชนิดนี้

ในท้องถิ่นไทยภาคใต้มีความเชื่อเรื่องเสือศักดิ์สิทธิ์อยู่มาก เรียกว่า “ทวดเสือ” เป็นความเชื่อเรื่องทวดที่ปรากฏในรูปสัตว์อีกชนิดหนึ่ง ที่มีการเล่ากันมากในท้องถิ่นไทยภาคใต้ โดยมีเรื่องเล่ากันมาว่า ทวดเสือเดิมเทวดาที่มีอิทธิฤทธิ์หรือเป็นคนที่มีความวิชาอาคมมาก สามารถกลายร่างเป็นเสือได้ บ้างก็ว่าเป็นเสืออายุมาก มีขนาดใหญ่กว่าเสืออื่น ๆ ที่ถูกวิญญาณของบรรพบุรุษที่ล่วงลับเข้าสิงเพื่อคอยปกป้องรักษาลูกหลานจากภัยอันตรายต่าง ๆ

เรื่องราวของทวดเสือที่เล่ากันในท้องถิ่นภาคใต้ปรากฏอยู่หลายเรื่อง เช่น ทวดโต้แสงหรือทวดเสือแห่งควนขี้แรด ทวดตาขุนดำและทวดโต๊ะปะหวัง ทวดเสือแห่งน้ำตกลอนงาช้าง จังหวัดสงขลา เป็นต้น

1.3.2.4 ทวดจระเข้

จระเข้ เป็นสัตว์น้ำที่มีความดุร้ายชนิดหนึ่ง และสามารถพบเจอได้มากในสมัยอดีต ตำนานความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับน้ำ จึงมักเล่าถึงจระเข้ให้ได้ยินอยู่เสมอ ส่วนทวดจระเข้ นั้น ว่ากันว่า เป็นจระเข้ที่มีขนาดใหญ่กว่าจระเข้ทั่วไป และมีอิทธิฤทธิ์อำนาจพิเศษเหนือกว่ามนุษย์และจระเข้ทั่วไป

“ทวดจระเข้” หรือ “จระเข้ทวด” จัดเป็นทวดครึ่งสัตว์ครึ่งเทวดาในลักษณะหนึ่ง ซึ่งในคติทางความเชื่อของชาวไทยท้องถิ่นภาคใต้ เชื่อกันว่าเป็น “จระเข้ศักดิ์สิทธิ์” หรือเรียกว่า “เข้เจ้า” อันมีดวงวิญญาณของบรรพชนสถิตอยู่ มีอำนาจที่จะสามารถให้คุณให้โทษแก่ผู้คนได้ (Chairot, 2006:93)

เรื่องเล่าเกี่ยวกับทวดจระเข้ในภาคใต้ของไทยปรากฏอยู่หลายเรื่อง เช่น เรื่องของทวดกลาย หรือ จระเข้ศักดิ์สิทธิ์ในอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวบ้านเล่ากันว่า ในอดีตทวดกลายเป็นชาวมุสลิมที่เคร่งครัดในทางศาสนาและมีวิชาอาคมที่สืบเชื้อสายมาจากเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งสืบเชื้อสายมาจากเจ้าเมืองไทรบุรีอีกที ต่อมาเกิดเรื่องบาดหมางกับทางกรุงศรีอยุธยาและเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชคนใหม่ที่ทางกรุงศรีอยุธยาแต่งตั้ง จึงรบร่ากันจนทวดกลายได้เสียชีวิตลง ชาวบ้านเชื่อกันว่า ดวงวิญญาณของทวดกลายยังมีได้ไปไหนแต่ยังสถิตอยู่ที่คลองกลายจึงมีการตั้งศาลทวดกลาย อยู่บริเวณสะพานฝั่งตำบลสระแก้ว วันดีคืนดี ทวดกลายจะปรากฏตัวออกมาในรูปของจระเข้ใหญ่

ทวดจระเข้แห่งคลองวง จังหวัดสงขลา ผู้เฒ่าผู้แก่ชาวสงขลาเล่ากันมาว่า ในอดีตในคลองวงมีจระเข้ใหญ่มากตัวหนึ่ง มีขนาดใหญ่กว่าจระเข้ทั่วไป เป็นจระเข้ศักดิ์สิทธิ์ และมีนิทานเล่ากันมาว่า จระเข้แห่งคลองวงตัวนี้มีความรักและกตัญญูต่อทวดเหนียวซึ่งเป็นหญิงสาวที่มีจิตเมตตาเคยช่วยชีวิตจระเข้เอาไว้จากความตาย ทั้งยังคอยซื้อขนมเงินให้จระเข้กินอีกด้วย ทำให้จระเข้ตัวนี้คอยว่ายน้ำอยู่ใกล้ ๆ เรือของทวดเหนียวเสมอ และเมื่อทวดเหนียวเสียชีวิตลง จระเข้ตัวนี้ก็ได้เดินทางมางานศพของด้วยเหนียวด้วย แต่หลังจากงานศพเสร็จสิ้นไปก็ไม่มีใครได้เห็นตัวของจระเข้ขึ้นอีก มีเพียงตำนานทวดจระเข้แห่งคลองวงที่เล่าสืบกันมา และศาลทวดจระเข้เท่านั้นที่กลายเป็นที่เคารพบูชาของชาวบ้าน

นอกจากนี้ ตำนานเรื่องทวดจระเข้ยังมีเล่ากันทั่วไปในท้องถิ่นภาคใต้ โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ที่มีแม่น้ำลำคลอง เช่น ทวดจระเข้หัวเขาแดง ทวดจระเข้คลองบางกล้า ทวดแหลมจาก ของจังหวัดสงขลา, ทวดจระเข้คลองนางเรียม ทวดตาขุนเล่ากันแถบทะเลน้อย บริเวณจังหวัดสงขลาและจังหวัดพัทลุง, ทวดพญาท่าข้าม จังหวัดสุราษฎร์ธานี, ทวดโต๊ะหินขวาง จังหวัดกระบี่ (Chairot, 2006) เป็นต้น

2. บทบาทของความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษต่อสังคมกับแนวคิด พุทธศาสนา

นักวิชาการหลายท่านศึกษาเรื่องของความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องเปรต และความเชื่อเรื่องเทวดาหรือทวดในวัฒนธรรมท้องถิ่นไทยภาคใต้ พบว่าความเชื่อเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อชุมชนและสังคมในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นในด้านสังคมความเป็นพวกพ้อง ด้านเศรษฐกิจการประกอบอาชีพ ด้านการควบคุมสังคม ด้านศิลปวัฒนธรรม และประเพณี ตลอดจนด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

Bunchuai (2001) ได้ศึกษาผลกระทบที่เกิดจากความเชื่อเรื่องทวดในคาบสมุทรมลายู จังหวัดสงขลา พบว่า ความเชื่อเรื่องทวดทำให้เกิดอาชีพในท้องถิ่น ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นหมู่เป็นพวกเดียวกัน ตลอดจนทำให้เกิดกลไกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

Rueangnarong (2016) กล่าวว่า ผีตายายนั้นเป็นความเชื่อของชาวลัวะที่แฝงความหมายเชิงแสดงออกซึ่งคารวะธรรมโดยเฉพาะความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ

จากการศึกษาบทบาทของความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษต่อสังคม บทบาทเหล่านี้สัมพันธ์กับแนวคิดทางพุทธศาสนา คือ แนวคิดทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว กับแนวคิดเรื่องความกตัญญูทดแทนที่ ดังนี้

2.1 แนวคิดทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

แนวคิดทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว เป็นแนวคิดที่สัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษของคนไทยถิ่นใต้อย่างชัดเจน นับตั้งแต่มีการอธิบายว่าวิญญาณบรรพบุรุษในรูปลักษณะต่าง ๆ เป็นผลมาจากกรรมดี ชั่ว หรือ บุญ บาป ที่ได้เคยสร้างไว้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ธรรมดา

วิญญาณบรรพบุรุษที่เคยสร้างกรรมดีหรือสร้างบุญไว้ก่อนเมื่อตายจากความเป็นมนุษย์ ก็จะไปเกิดเป็นเทวดา เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ชาวใต้เรียกกันว่า ทวด มีอำนาจอิทธิฤทธิ์เหนือมนุษย์ทั้งหลาย สามารถลดบันดาลสิ่งดี ร้ายต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นได้ มีหน้าที่ปกป้องรักษาให้ลูกหลานที่ประพฤติปฏิบัติดีให้อยู่ดีมีความสุข แคล้วคลาดจากภัยอันตรายต่าง ๆ นานา และลงโทษลูกหลานที่ประพฤติปฏิบัติชั่วด้วยเคราะห์ภัยต่าง ๆ หรือหากลูกหลานไม่แสดงออกซึ่งความเคารพศรัทธาที่มีต่อบรรพบุรุษไม่ว่าบรรพบุรุษเหล่านั้นจะเกิดอยู่ในรูปใด จะมีผลบุญหรือบาปติดตัวก็ตาม ภัยร้ายต่าง ๆ ย่อมจะเกิดขึ้นแก่เขาคนนั้นและครอบครัว

ของเขาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อันเป็นผลจากอิทธิฤทธิ์บันดาล คนส่วนมากจึงพยายามหลีกเลี่ยงคำพูดหรือการกระทำต่าง ๆ ที่เชื่อว่าจะนำมาซึ่งภัยร้ายเหล่านั้น แต่หากผลออกหรือกระทำสิ่งเหล่านั้นไปแล้ว เพื่อเป็นการแก้ไขความผิดพลาดจึงได้มีการสร้างพิธีกรรมต่าง ๆ ขึ้นเพื่อเป็นการขอขมา ก่อนที่ภัยร้ายจะเกิดแก่ตัวหรือก่อนที่ภัยเหล่านั้นจะทวีความรุนแรงมากขึ้น

แนวคิดทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว จึงไม่เพียงเกี่ยวข้องกับวิญญาณบรรพบุรุษเท่านั้น แต่กลับเกี่ยวข้องกับคนที่ยังมีชีวิตอยู่ด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ผลจากการปฏิบัติหรือการแสดงออกต่อวิญญาณบรรพบุรุษจะส่งผลต่อผู้ปฏิบัติด้วยเสมอ หากปฏิบัติดีก็ได้รับผลดี หากปฏิบัติไม่ดีก็จะได้รับผลร้าย ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เช่นเดียวกัน

2.2 แนวคิดเรื่องความกตัญญูต่เวทีย

การอธิบายหรือเล่าต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นที่ว่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีพลังอำนาจ มีอิทธิฤทธิ์บันดาล ดี-ร้ายต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นกับผู้คนได้ เป็นบรรพบุรุษที่ได้ตายไปในอดีต ยังคงรักและผูกพันกับลูกหลาน

ดวงวิญญาณของท่านเหล่านั้นจึงยังไม่ไปไหน แต่ได้ปรากฏในรูปแบบอื่น ๆ เพื่อคอยปกปักรักษา คุ่มครองลูกหลานให้พ้นภัยอันตราย มีชีวิตที่เป็นสุขมีความเจริญในชีวิต ทำให้ผู้คนเกิดความศรัทธาในบุญบารมี ในขณะที่เดียวกันก็เกิดความผูกพันในฐานะที่สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้นเปรียบเสมือนญาติผู้ใหญ่ในครอบครัวของตน ต่างกันเพียงแต่ท่านคือญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้วเท่านั้น

นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ในรูปแบบเครือญาตินี้ ยังอาจหมายถึงเครือญาติที่มีได้ประกอบกรรมดีไว้มากนั้เมื่อครั้งเป็นมนุษย์ พอตายไปจึงไปเกิดอยู่ในภพภูมิอื่นอันอยู่อย่างทุกข์ทรมานเป็นเปรต มีรูปร่างประหลาด และอยู่อย่างทุกข์ทรมาน แต่ด้วยความผูกพันที่มีต่อลูกหลาน จึงพยายามหาทางกลับมาพบเจอเยี่ยมลูกหลานของตน

การอธิบายถึงสายใยความผูกพันของคนกับสิ่งที่มีมองไม่เห็นเหล่านี้ในรูปแบบของเครือญาติได้ทำให้ความกลัวต่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถูกลดทอนลง มีผลให้คนกลุ่มหนึ่งแสดงออกด้วยการปกปักรักษา ให้ความดูแลเอาใจใส่ต่อสัตว์ ต้นไม้ สถานที่ อันมีความเกี่ยวข้องกั้บรรพบุรุษเหล่านั้น ตลอดจนการเอาใจด้วยการเช่นสรวงบูชา มีการแสดงความเคารพศรัทธาออกมาในรูปแบบของพิธีกรรมต่าง ๆ

ดังนั้น ไม่ว่าวิญญาณของบรรพบุรุษจะกลายเป็นผี เป็นเทวดา มีอำนาจอิทธิฤทธิ์หรือกลายเป็นเปรต เกิดจากบุญบาปที่ทำเมื่อครั้งยังมีชีวิตเป็นมนุษย์ สำหรับคนรุ่นหลังแล้วต่างรับรู้และเชื่อไปในทิศทางเดียวกันว่า ตนคือลูกหลาน และวิญญาณเหล่านั้นคือบรรพบุรุษอันมีคุณ พ่อแม่ ปู่ย่าตายายชาวใต้จึงสั่งสอนลูกหลานในตระกูลเรื่อยมาว่า สิ่งทีลูกหลานควรแสดงออกต่อวิญญาณบรรพบุรุษเหล่านั้นคือความกตัญญูรู้คุณ และตอบแทนคุณนั้นด้วยการแสดงออกซึ่งความเคารพ การบูชา จึงเกิดมีพิธีกรรมขึ้นเป็นช่องทางที่ลูกหลานและบรรพบุรุษทั้งหลายจะได้ติดต่อสื่อสารกัน กลายเป็นการปฏิบัติที่สืบทอดร่วมกันเป็นประเพณีประจำถิ่น

สรุปและอภิปรายผล

ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณบรรพบุรุษของคนใต้ สามารถแบ่งเป็นความเชื่อเรื่องผีคือ ผีครุหมอและผีตายาย เชื่อว่าเป็นวิญญาณบรรพบุรุษที่ตอนเป็นมนุษย์มีความเก่งกล้าสามารถในเรื่องต่าง ๆ และเป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป ความเชื่อเรื่องเปรต ซึ่งเป็นวิญญาณบรรพบุรุษที่เคยทำบาปสร้างกรรมชั่วไว้มากเมื่อยังเป็นมนุษย์ เมื่อตายไปจึงเกิดเป็นเปรต มีรูปร่างประหลาด และทุกข์ทรมาน และความเชื่อเรื่องเทวดา หรือที่คนไทยถิ่นใต้เรียกว่า ทวด ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับสัตว์ใหญ่ที่มีความดุร้าย ได้แก่ กู ช้าง เสือ และจระเข้ ตลอดจนเชื่อมโยงกับต้นไม้และสถานที่ที่มีความพิเศษต่าง ๆ

วิญญาณบรรพบุรุษ ได้แก่ “ผี” “เปรต” และ “เทวดา” หรือ “ทวด” สัมพันธ์กับแนวคิดทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่วทางพุทธศาสนาอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากวิญญาณบรรพบุรุษตามความเชื่อเหล่านี้มีผลมาจากกรรม

ตี-ชั่วจากอดีต ความเชื่อต่าง ๆ ของคนใต้ทั้งความเชื่อเกี่ยวกับผีครุหมอ ผีตายาย ความเชื่อเรื่องเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือทวด ที่เชื่อมโยงกับสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น สัตว์ ต้นไม้ หรือสถานที่ หรือแม้แต่ความเชื่อเรื่องเปรต อยู่ภายใต้แนวคิดหลักเดียวกัน คือ การเล่าเรื่องว่าบรรพบุรุษที่ล่วงลับไป ได้เกิดใหม่ในรูปที่เหมือนหรือต่างกันล้วนมาจากบุญบาปที่ได้กระทำเมื่อครั้งยังมีชีวิต

หลังจากความตายไม่ว่าบรรพบุรุษจะกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือไม่ ย่อมปรารถนาจะได้อยู่ใกล้กับลูกหลานทั้งสิ้น ก็ด้วยความรักความผูกพันแบบเครือญาติ ในขณะเดียวกัน

ชาวบ้านซึ่งเชื่อว่าเป็นลูกหลานก็ต้องแสดงออกซึ่งความกตัญญูรู้คุณ ต้องเคารพบูชาดวงวิญญาณของบรรพบุรุษเหล่านั้น และหลีกเลี่ยงจากการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่เป็นการลบหลู่ การไม่เคารพ เพื่อมิให้บรรพบุรุษเหล่านั้นโกรธและดลบันดาลเรื่องร้ายให้เกิดขึ้น คำว่าของ Rueangnarong (2016) ที่ว่า ฝีบรพบุรุษเป็นความเชื่อของชาวไทยที่แฝงความหมายเชิงแสดงออกซึ่งคารวะธรรมโดยเฉพาะความกตัญญู

References

- Bunchuai, A. (2001). **Sueksa tamnan lae khwamchuea Kiaokap tuat nai khapsamuth satingphra Changwat Songkhla.** (In thai) [Study the Myths and Beliefs about the Tuat in the Satingphra Peninsula. Songkhla]. Bachelor's Thesis, Thai folklore, Thaksin University, Songkhla.
- Chairot, K. (2006). **Tuat nai rup sat (tuatngu tuatchorake tuatchang lea tuatsuea).** (In thai) [Sacred Animals (Sacred Snakes Sacred Crocodile Holy Elephant and the Sacred Tiger)]. Songkhla: Wanida Printing.
- Haotrakun W. (2017). *Sueksa khwamchuea rueang pret nai prapheni sat duean sip : korani sueksa prachakon tambon naimueang Amphoe Mueang Changwat Nakhon Si Thammarat.* (In thai) [A Study of Beliefs in Beavis in the History of Sat Duean Sip: A Case Study of Population in Nai Mueang Subdistrict, Mueang District, Nakhon Si Thammarat Province]. **Journal of Nakhon Lampang Buddhist College.** 6(2): 9-18.
- Inthamano, S. (2011). **Tuat : lomhaichai haeng kan damrong yu nai krasae khwam thansamai.** (In thai) [Tuat: A breath of existence in the modern trend]. Master's Thesis, Prince of Songkhla University.

- Ninlakan, L. (2018). “*watthanatam khwamchuea kap kanchatkan sattha khong chumchon*”. (In thai) [“Culture, Beliefs and Community management”]. **Narkbhut Paritat Journal Nakhon Si Thammarat Rajabhat University**, 10(2): 11-20.
- Royal Institute. (2011). **Photchananukrom Sap Wannakhadi Thai samai Sukhothai Traiphumphruang**. (In thai) [Thai Literature Dictionary in the Sukhothai Period, Trai Phumpruang]. (2nd ed.). Bangkok: Royal Institute.
- Rueangnarong, P. (2016). **wannakam lae pasa thin tai**. (In thai) [Literature and Southern Dialects]. Bangkok: Sathapornbooks.
- Rueangnarong, P. (2010). **100 Rueang mueang tai**. (In thai) [100 Stories of Southern Thai]. Bangkok: Amarin.
- Sakunasing, L. (2013). **Khwamchuea lae prapheni: koet taengngan tai**. (In thai) [Beliefs and Traditions: Birth, Marriage, Death]. Bangkok: Phrao Press (2002).